

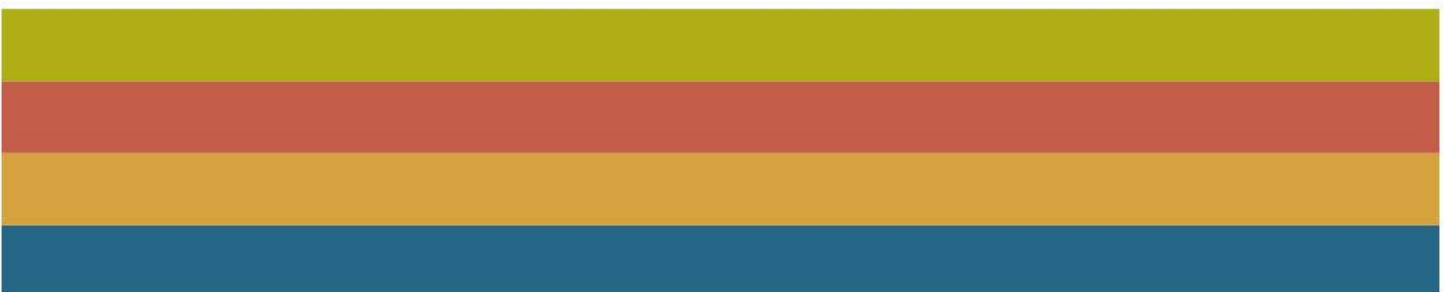


Commissie voor de
milieueffectrapportage

Omgevingsvisie Den Haag

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport

15 april 2025 / projectnummer: 3626



1 Advies over het MER in het kort

Gemeente Den Haag wil een omgevingsvisie vaststellen. Hierin beschrijft de gemeente het beleid voor de fysieke leefomgeving tot 2050. Voor het besluit hierover zijn de effecten van de visie op de omgeving onderzocht in een omgevingseffectrapport (OER). Naast milieueffecten zijn hierin ook sociaaleconomische aspecten beschreven. De gemeente heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna 'de Commissie') gevraagd te adviseren over het OER. In dit advies spreekt de Commissie zich uit over de juistheid en de volledigheid van het OER.

Wat staat in het OER?

De gemeente heeft zes ambities: *rechtvaardig en inclusief Den Haag; betaalbare, toegankelijke en toekomstbestendige woningvoorraad; klimaatbestendig, klimaatneutraal en natuurinclusief Den Haag; economisch vitaal Den Haag; gezond en veilig Den Haag; duurzaam bereikbaar Den Haag*. Het OER onderzoekt als eerste de 'staat van de leefomgeving'. Daaruit blijkt dat de sociaaleconomische situatie niet gunstig is en dat er veel grote verschillen zijn binnen de stad. Stadsdelen Escamp, Laak, Centrum, Scheveningen en delen van Haagse Hout scoren op meerdere manieren niet positief, zoals: lage inkomens, hogere werkloosheid en slechtere gezondheid. Veel van deze plekken scoren ook op de leefomgeving niet goed, ze zijn versteend, er zijn geluid – en luchtkwaliteitsrisico's, huren is relatief duur en er is sprake van een eenzijdige woningvoorraad.

In het OER zijn vier alternatieven onderzocht voor de toekomst van de gemeente:

- compacte stad;
- meerkernige 15-minutenstad;
- klimaatbestendige stad;
- gevarieerde werkstad.

De Omgevingsvisie beschrijft de uiteindelijk keuze, het 'voorgenomen beleid'. Het OER gaat ook in op het uitgebreide participatieproces dat is doorlopen tijdens het opstellen van de visie. Het OER laat zien dat met het beleid uit de visie de ambities (op onderdelen) niet gehaald worden (zie figuur 1). Het OER geeft ook aanbevelingen hoe daarmee om te gaan.

Wat is het advies van de Commissie?

Het OER is uitgebreid. Er is aan veel verschillende onderwerpen aandacht besteed en meerdere disciplines zijn bij elkaar gebracht. Positief is ook dat het OER meerdere sociale beoordelingseffecten meeneemt. Het beoordelingskader in het OER is meer gericht op de Haagse context in vergelijking met de eerder uitgebrachte NRD. Met de vier alternatieven zijn de hoeken van het speelveld in beeld gebracht. De gemeente heeft tijdens het opstellen van de visie ook ruimschoots aandacht besteed aan participatie. Het OER geeft een groot aantal waardevolle aanbevelingen, waarbij het echter niet duidelijk is of en in hoeverre deze meegenomen worden in visie en/of vervolgbesluiten.

De Commissie signaleert desondanks bij de toetsing van het OER dat het belang van de leefomgeving niet volwaardig kan meewegen bij het besluit over de Omgevingsvisie Den Haag. Het gaat om de volgende punten:

- **Hoofdboodschap moet scherper.** Den Haag heeft grote opgaven zoals: mobiliteit, sociale ongelijkheid en gezondheid. Het OER bevat veel nuttige informatie, maar maakt niet duidelijk wat de hoofdboodschappen zijn voor de gemeente.
- **Breng onzekerheden goed in beeld.** Of de doelen gehaald worden, is niet zeker, zo blijkt uit de tekst in het OER. Dit is niet terug te zien in de beoordeling, het OER gaat er verder niet op in. Daarom wordt niet duidelijk hoe groot het 'gat' is tussen de ambitie en de visie en of en hoe snel de gemeente actie moet ondernemen.
- **Sturen op ambities in beperkte ruimte.** De controle of de ambities samen in de beschikbare ruimte van de gemeente passen, is in het OER niet gedaan. De risico's die daarmee samenhangen, zijn niet in beeld. Ook de kansen die er mogelijk zijn om opgaven samen op te lossen, zijn niet onderzocht in het OER.
- **Neem impact op Natura 2000 voldoende mee.** De Omgevingsvisie heeft effecten op Natura 2000 binnen en buiten Den Haag. Als dergelijke effecten niet uit te sluiten zijn, is een Passende beoordeling verplicht. Deze ontbreekt bij het OER, waardoor Natura 2000 onvoldoende is meegenomen in het OER.

De Commissie adviseert deze informatie in een aanvulling op het OER op te nemen, en dan pas een besluit te nemen over de Omgevingsvisie Den Haag. In hoofdstuk 2 licht de Commissie haar oordeel toe. Voor sociaaleconomische aspecten beveelt de Commissie aan om apart in te gaan op kwetsbare groepen, zie verder hoofdstuk 3 van dit advies. In hoofdstuk 4 geeft ze aandachtspunten voor het vervolgtraject. In de rest van dit eerste hoofdstuk gaat de Commissie in op de waardevolle aanbevelingen die in het OER staan.

Waardevolle aanbevelingen OER

Het OER geeft een groot aantal waardevolle aanbevelingen. Zo beveelt het OER aan dat de gemeente een strategie moet ontwikkelen om water en bodem sturend te maken. Verder beveelt het OER aan dat de gemeente duidelijke keuzes en prioriteiten moet stellen voor het ruimtegebruik in de stad en de aanpak van de tweedeling in de stad nadrukkelijker op moet nemen in het voorgenomen beleid. Hiermee kan de kwaliteit van de leefomgeving potentieel sterk verbeteren. Het valt de Commissie op dat in het 'voorgenomen beleid' deze aanbevelingen niet terugkomen. Het OER motiveert dit niet voldoende. De Commissie geeft in overweging om de aanbevelingen uit het OER nogmaals te beoordelen. Motiveer of en waarom deze aanbevelingen al dan niet worden overgenomen. Maak ook duidelijk welke aanbevelingen nodig zijn om de doelen te halen. Hieronder geeft de Commissie een voorbeeld aan de hand van gezondheid.

Voorbeeld aanbevelingen gezondheid in het OER

Gezondheid krijgt ruim aandacht in de omgevingsvisie en het OER. 'Gezond en veilig' is een van de zes Haagse ambities en wordt in twee van de vier alternatieven gemaximaliseerd. Uit de foto van de leefomgeving blijkt dat daar aanleiding toe is, bijvoorbeeld omdat er veel ziekte is in Den Haag en veel overgewicht (pagina 42). De verschillen tussen stadsdelen zijn groot en een aantal stadsdelen scoort heel slecht. De wijken met de grootste sociaaleconomische problemen hebben een fysieke leefomgeving die versteend en ondergemiddeld is, en voor het aantal inwoners is de huisartsenzorg relatief beperkt in omvang. De foto van de leefomgeving en de beoordeling van het voorgenomen beleid brengen dit goed in beeld.

Gezondheidsbevordering¹ is belangrijk om gezondheidsverschillen te verkleinen. De Haagse Referentienormen² kunnen daarin een belangrijke rol spelen. Groen en spelen scoren positief omdat het OER rekening houdt met het voornemen van Den Haag om bij nieuwbouw te voldoen aan wat in het OER de Haagse Referentienormen worden genoemd (pagina 275). Daarbij maakt het OER wel de aantekening dat de normen in de huidige situatie in de praktijk niet altijd gehaald worden bij nieuwbouw.³ Een aanbeveling uit het OER is om te onderbouwen hoe er ruimte voor groen en blauw wordt gemaakt, juist in de sterk versteende buurten waar de grootste verdichtingsopgave ligt. Een andere aanbeveling is om sport- en speelfaciliteiten gebiedsgericht uit te werken en om te focussen op buurten waar extra inzet nodig is.

Roken en ongezonde voeding, de twee belangrijkste determinanten van ziekte en sociaaleconomische gezondheidsverschillen, zijn belangrijke indicatoren voor gezondheidsbevordering (zie beoordeling pagina 224). Het OER stelt vast (pagina 290) dat Den Haag geen concreet beleid heeft voor een rookvrije omgeving of het realiseren van een gezonde voedselomgeving. Het OER beveelt aan de ambities voor een rookvrije omgeving en gezond voedselaanbod te onderbouwen. Het OER laat voor gezondheidsbevordering en de andere gezondheidsaspecten (zie figuur 1) duidelijk zien dat de omgevingsvisie de ambities op het gebied van gezondheid niet gaat halen. In de omgevingsvisie is dit niet terug te lezen.

Aanleiding OER

Een omgevingsvisie schetst de langetermijnvisie op de fysieke leefomgeving van de hele gemeente. Gemeente Den Haag wil onder andere de bouw van 30.000 woningen mogelijk maken (boven op de 50.000 die al in de referentiesituatie worden gebouwd). Dat is een activiteit (categorie J11 stedelijk ontwikkelingsproject) waarvoor een OER gemaakt moet worden, daarom moet voor deze visie een plan-MER of -OER opgesteld worden.

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het OER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag - in dit geval de gemeenteraad van de Den Haag - besluit over de Omgevingsvisie Den Haag.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer 3626 op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

- ¹ De zienswijze van GGD Haaglanden noemt onder andere het niet halen van de eigen gemeentelijke doelen voor gezondheid, het ontbreken van beleid voor een gezonde voedselomgeving en een rookvrije omgeving en het ontbreken van een doorwerking naar het vervolg op de omgevingsvisie. Daarnaast noemt ze andere onderwerpen die ze graag in de visie terug zouden zien zoals infectieziektenbestendigheid van de fysieke omgeving, informele speelplekken, magneetvelden als gevolg van elektrificering en nieuwe bronnen van geluid zoals warmtepompen.
- ² Richtinggevende normen en referentienormen worden beide gebruikt in het OER. De Sportraad vraagt in haar zienswijze of de richtinggevende normen (in ieder geval voor sporten) bindend te maken.
- ³ De Bomenstichting vraagt in haar zienswijze om ook doelen voor het aantal toe te voegen bomen in de visie op te nemen. Verder noemt de stichting verschillende voorbeelden dat de afgelopen jaren bomen zijn verdwenen (in strijd met het beleid van Den Haag) en dat bij verdichten groen verdwijnt. AVN vraagt in haar zienswijze om borging en verankering van het bestaande beleid voor natuur en groen. De zienswijze bevat per leefmilieu concrete suggesties.

Aspect	Beoordeling referentiesituatie doelbereik	Beoordeling omgevingseffecten voorgenomen beleid (ten opzichte van referentiesituatie)	Beoordeling voorgenomen beleid
gezondheidsbescherming -geluid	☹️	-/0	☹️
gezondheidsbescherming -luchtkwaliteit	☹️	-/0	☹️
gezondheidsbescherming - overige aspecten	☹️	-/0	☹️
gezondheidsbevordering	☹️	0/+	😊
microklimaat	☹️	-/+	☹️
welbevinden	☹️	-/+	☹️
omgevingsveiligheid	☹️	-/+	😊

Figuur 1 – Beoordeling voorgenomen beleid voor de ambitie ‘Gezond en veilig’. Het voorgenomen beleid scoort op de gezondheidsbeschermingsindicatoren negatief tot neutraal; op microklimaat, welbevinden en omgevingsveiligheid scoort het negatief tot positief en alleen op gezondheidsbevordering neutraal tot positief (bron: OER).

2 Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Commissie haar oordeel toe en geeft zij adviezen voor de op te stellen aanvulling. Deze adviezen zijn opgenomen in een tekstkader. Naar het oordeel van de Commissie is het uitvoeren ervan essentieel om het belang van de leefomgeving volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming door de gemeenteraad van Den Haag.

2.1 Hoofdboodschap moet scherper

Het OER gaat uitgebreid in op de verschillende opgaven voor de gemeente Den Haag. Het rapport bevat veel nuttige onderzoeksresultaten. Echter, door de grote hoeveelheid informatie verliest de lezer het overzicht. Het OER kan de visie beter ondersteunen wanneer duidelijk is wat de grote en urgente opgaven zijn voor de gemeente en hoe de omgevingsvisie daarop scoort.

Verbeter daarvoor de navolgbaarheid en leesbaarheid. Ook helpt het gebruik van figuren/infographics het verhaal beter voor het voetlicht te brengen. Geef aan welke ambities (deels) gehaald worden, bij voorkeur in een oplegnotitie of samenvatting. Nu komt nog onvoldoende duidelijk naar voren wat de essentiële opgaven, knelpunten en kansen zijn.

De Commissie adviseert, voorafgaand aan de besluitvorming over de omgevingsvisie een oplegnotitie of samenvatting te maken waarin de hoofdboodschappen uit het OER voor de gemeente Den Haag duidelijk worden.

2.2 Onzekerheden beter in beeld brengen

In de NRD is voorgesteld om een vijfpuntschaal te gebruiken en weer te geven in de mate van onzekerheid van het doelbereik mee te nemen. In het OER is een andere methode⁴ gekozen en is een driepuntschaal (laag, redelijk, hoog) toegepast. Zeker met de bijbehorende beschrijvingen geeft deze methode onvoldoende genuanceerd inzicht in het doelbereik. De Commissie licht dit nader toe aan de hand van de gekozen driepuntsschaal;

- **Ambities met beoordeling ‘laag tot geen potentie’.** Het OER maakt niet voldoende inzichtelijk hoe groot het ‘gat’ is tussen de huidige situatie/referentiesituatie en het beoogde ambitieniveau en wat daaraan gedaan kan worden. Zo is het voor bestuurders onduidelijk hoe ver men van de doelen af staat en hoe groot de opgave is (zie ook paragraaf 2.1 van dit advies).
- **Ambities met beoordeling ‘redelijke potentie’.** Uit de weergave blijkt niet wat de mate van onzekerheid hierin is en hoe die beperkt kan worden. Ook is onduidelijk hoe groot het ‘gat’ is tussen de referentiesituatie, de alternatieven, het VKA en de ambitie. Veel ambities krijgen deze beoordeling. Voor bestuurders en inwoners kan het de indruk wekken (ook gezien de kleurstelling ‘lichtgroen’) dat dit ‘wel goed komt’. Voor veel ambities geeft het OER (terecht) echter ook de (grote) aandachtspunten aan.
- **Ambities met beoordeling ‘hoge potentie’.** Hoewel sommige aspecten de beoordeling ‘hoge potentie’ hebben, blijkt uit de beschrijving dat er twijfels en onzekerheden zijn, die niet terugkomen in de weergave van het doelbereik. Het lijkt dus of deze categorie ‘zeker’ is van het halen van de ambities, terwijl dit voor diverse aspecten in twijfel wordt getrokken.

De Commissie illustreert dit punt aan de hand van enkele voorbeelden:

- **Ambitie 2. Een betaalbare, toegankelijke en toekomstbestendige woningvoorraad in Den Haag:** “In het voorgenomen beleid wordt de potentie van het doelbereik voor het woningaanbod als redelijk beoordeeld, doordat het woonprogramma groter is dan de referentiesituatie. Er blijven echter ook veel autonome factoren die dit onzeker maken.”⁵ Hieruit is niet op te maken hoe groot de onzekerheid is. Of en welke maatregelen nodig of mogelijk zijn komt hiermee niet in beeld.
- **Ambitie 3. Een klimaatbestendig, klimaatneutraal en natuurinclusief Den Haag (CO₂-uitstoot):** een groot deel van de positieve score voor CO₂-uitstoot is gebaseerd op Rijksbeleid. Door deze methode komt niet in beeld in hoeverre het haalbaar is in Den Haag om deze ambitie te halen. Of de maatregelen passen in de ruimte, tijd en budget is niet duidelijk. Daardoor blijven mogelijke mitigerende maatregelen buiten beeld.
- **Ambitie 6. Een duurzaam bereikbaar Den Haag:** in de referentie hebben het thema mobiliteit en bereikbaarheid een hoge potentie op basis van het huidige beleid inclusief het STOMP-beleid.⁶ Uit de Netwerkstrategie 2040 blijkt dat in de referentie 2040 de bereikbaarheid en modal split onvoldoende zijn en aanscherping van het beleid nodig is om de doelen te bereiken. Door de weergave van de score lijkt de opgave voor mobiliteit

⁴ De beoordeling van doelbereik bestaat uit een driepuntsschaal. De potentie van het behalen van de doelen is afhankelijk van de staat van de leefomgeving van de te onderzoeken situaties in het OER. Eerst worden de kenmerken beschreven van de staat van de leefomgeving voor een situatie (referentiesituatie, alternatieven of het voorgenomen beleid). Vervolgens wordt die situatie vergeleken met de hoofddoelen beschreven in kolom ambitie van tabel 4.1. Indien de hoofddoelen niets bevatten over een aspect dan wordt bijlage V beschouwd. Bijlage V bevat een nadere uitwerking van de hoofddoelen per aspect.

⁵ Pagina 16.

⁶ Pagina 169. STOMP staat voor een ordeningsprincipe waarbij meer prioriteit gegeven wordt aan duurzamere vormen van mobiliteit: stappen, trappen, openbaar vervoer, mobility-as-a-service, personenauto.

kleiner, waardoor het doel eerder bereikt lijkt. Hiermee komt de noodzaak om aanvullende oplossingen aan te dragen niet uit het OER naar voren.

De Commissie adviseert om visueel aan te geven in hoeverre het (on)zeker is dat de doelen gehaald worden. Doe dit voorafgaand aan de besluitvorming over de omgevingsvisie Den Haag, zodat de gemeenteraad kan zien in hoeverre de gemeente haar doelen met de visie kan behalen.

2.3 Sturen op ambities in de beperkte ruimte

Het OER gaat niet in op de vraag of de ambities in de beschikbare ruimte in de gemeente Den Haag en de regio passen, en tegelijkertijd gerealiseerd kunnen worden. Dat is belangrijk, omdat veel ambities ruimtelijke consequenties hebben. Bijvoorbeeld de ambitie om WarmtelinQ uit te breiden (regionale warmteleiding). Wanneer dit lukt, bespaart dat ruimte, maar wanneer het niet lukt kan het veel extra ruimte vragen (denk aan meer transformatorstations, dikkere kabels, mogelijk meer datacenters voor sturing). De risico's hiervan zijn niet in beeld gebracht.

Veel van de (grote) problemen waarmee de gemeente kampt (sociaaleconomisch, gezondheid, inkomen) hangen samen. Integratie van thema's zou juist een kans kunnen zijn. Dat is echter niet benoemd.

Het OER (pagina 143) beschrijft de verwachting dat circulaire activiteiten in 2030 40–50% van de ruimte op bedrijventerreinen gaan innemen. De integratie van circulariteit in de ontwerp-omgevingsvisie heeft een brede overlap met thema's die in het OER worden beoordeeld en in vervolprogramma's en toekomstige besluitvorming nader worden uitgewerkt. Belangrijke indicatoren voor circulariteit zijn energiegebruik, bedrijvigheid en afvalbeheer.⁷ Daarnaast zijn er aspecten die een relatie hebben met circulariteit, zoals gezondheid en bereikbaarheid.

De Commissie adviseert te controleren of de doelen van de visie binnen de beschikbare ruimte te realiseren zijn. Doe dit voorafgaand aan de besluitvorming over de omgevingsvisie Den Haag.

2.4 Natura 2000 en Passende beoordeling

In de directe omgeving van Den Haag liggen een aantal (stikstofgevoelige) Natura 2000-gebieden, zoals Westduinpark & Wapendal, Solleveld & Kapittelduinen en Meijendel & Berkheide. De visie kan (tijdelijk) leiden tot een grotere stikstofuitstoot, en kan daardoor mogelijk significante gevolgen hebben voor deze Natura 2000-gebieden, zeker als deze nu al overbelast zijn met stikstof. Omdat het voornemen wettelijk voorgeschreven is, moet een Passende beoordeling worden opgesteld indien significante gevolgen niet kunnen worden

⁷ Rijksbrede programma Nederland Circulair in 2050.

uitgesloten. Het OER bevat geen Passende beoordeling maar ook geen andere informatie over deze mogelijk effecten.⁸ Daardoor is het niet duidelijk of het OER een alternatief bevat dat met zekerheid uitvoerbaar is binnen de kaders van de Natura 2000-wetgeving.

De Commissie adviseert voorafgaand aan de besluitvorming een Passende beoordeling op te stellen voor de visie. Omdat de visie nog niet concreet is, kan de Passende beoordeling globaal van aard zijn. Maak op hoofdlijnen duidelijk te of aantasting van natuurlijk kenmerken kan worden uitgesloten. Geef in de Passende beoordeling globaal aan welke maatregelen nodig en mogelijk⁹ zijn om deze aantasting tegen te gaan.

Gebruik hiervoor bijvoorbeeld het stoplichtmodel voor verschillende onderdelen van de visie. Groen licht betekent uiteraard dat geen effecten verwacht worden. Bij oranje licht kunnen negatieve effecten optreden, maar is zicht op effectieve maatregelen waardoor het stoplicht, in de uitwerking in vervolgbesluiten, op groen kan komen. Rood licht betekent dat aantasting niet is uitgesloten, en dat geen maatregelen beschikbaar zijn om dit te voorkomen. Bij rood licht kan de visie in beginsel niet worden vastgesteld.¹⁰

Let hierbij ook op, dat ook onderdelen worden meegenomen waarvan de locatie bijvoorbeeld nog niet is vastgesteld, maar waarvoor wel hoge ambities zijn opgenomen. Denk hierbij aan effecten van maatregelen voor de energietransitie en woningbouw. Als de visie een hoge doelstelling heeft, moet ook duidelijk worden wat het halen van die doelstelling betekent in de vorm van maatregelen. De effecten hiervan moeten ook in het OER en de Passende beoordeling worden meegenomen.

3 Beoordelingskaders sociaaleconomische aspecten

Het is positief dat het OER meerdere sociale beoordelingseffecten meeneemt. Echter sommige sociale aspecten (welzijn, sociale cohesie, en maatschappelijke participatie) zijn niet apart beoordeeld en een aparte beoordeling van de sociale impact op kwetsbare groepen ontbreekt.

Om een beter inzicht te krijgen in sociaaleconomische aspecten beveelt de Commissie om het beoordelingskader uit te breiden mede door inzichten van bewoners conform het NRD-advies¹¹:

⁸ Zie ook de zienswijze van de Scheveningse bewonersorganisatie.

⁹ Breng in het OER eerst de praktische uitvoerbaarheid van (bron)maatregelen eerst in beeld. Op grond van recente jurisprudentie mag intern salderen maatregel alleen worden betrokken in een Passende beoordeling (niet in een voortoets) bij een vergunning. Binnenkort wordt jurisprudentie verwacht over wat dit betekent voor visies/plannen. Dit geldt al voor andere typen mitigerende maatregelen. (1) De verwachte voordelen van de mitigerende maatregel moeten vaststaan bij de Passende beoordeling, (2) een dubbele inzet van de referentiesituatie moet voorkomen worden en (3) salderen mag alleen als de maatregel niet ook nodig is om Natura 2000-gebieden te behouden, herstellen, uit te breiden of verbeteren. Mogelijk gelden er daarnaast op het moment van toestemmingverlening beleidsregels van de provincie voornemens getoetst worden.

¹⁰ Tenzij de ADC-toets met succes wordt doorlopen. De ADC-toets bestaat op grond van artikel 10.24, tweede lid, Besluit kwaliteit leefomgeving (Omgevingswet) uit de volgende stappen die in volgorde moeten worden beantwoord: A: zijn er geen alternatieve oplossingen? D: dient de activiteit een dwingende reden van groot openbaar belang? C: worden de nodige compenserende maatregelen getroffen om de algehele samenhang van Natura 2000 te bewaren?

¹¹ [Adviezen – Commissiener.nl](https://adviezen-commissiener.nl).

- **Welzijn, sociale cohesie en maatschappelijke participatie apart bekijken.** In het beoordelingskader is ervoor gekozen om ‘welzijn, sociale cohesie en maatschappelijke participatie’ samen te voegen. Hierdoor komt niet goed in beeld of en in hoeverre de doelen voor deze thema’s afzonderlijk haalbaar zijn en wat specifieke maatregelen zouden zijn om de doelen te halen.
- **Meer aandacht voor kwetsbare groepen.**¹² Neem de gevolgen van de Omgevingsvisie op kwetsbare groepen als apart beoordelingsaspect mee. Een voorbeeld is de impact op huisvesting en geschikte banen voor kwetsbare groepen. Definieer daarvoor kwetsbare groepen, onder andere: de zorgbehoevenden, mensen met een beperking, ouderen, daklozen, huishoudens met lage inkomens en arbeidsmigranten. Hiermee kan de gemeente een beter inzicht krijgen in wat er nodig is om de sociaaleconomische ambities te behalen. Daarmee verkleint de gemeente het risico dat gemeentelijk beleid vooral werkt voor wie het al goed heeft.

In het OER staat dat in het voorgenomen beleid is opgenomen dat sociaal en ruimtelijk beleid meer gecombineerd gaan worden. Dit biedt kansen om in te zetten op sociale aspecten, signaleert het OER. De Commissie vindt dat een goede aanzet. Ze vult aan dat het behulpzaam kan zijn om een overzicht te maken van de maatregelen waarmee sociaal en ruimtelijk beleid meer gecombineerd kunnen worden.¹³ In het OER staan aanbevelingen om de mate van tweedeling tegen te gaan, zoals: mate van passende woningen, passend werk en deelname aan onderwijs nadrukkelijker opnemen in voorgenomen beleid. Geef daarbij ook aan hoe de gemeente daarop kan sturen, zoals woonvormen passend bij de behoeften van kwetsbare groepen.¹⁴

4 Aanbevelingen voor het vervolg

In dit hoofdstuk wordt een aantal aanbevelingen gedaan. Deze zijn bedoeld om de kwaliteit van de besluitvorming, nu en in de toekomst, te verbeteren.

4.1 Bereikbaarheid

Netwerkstrategie goed startpunt

Parallel aan de omgevingsvisie en het OER is de Netwerkstrategie 2040 opgesteld. Daarin is beschreven hoe de groei van de stad en de mobiliteitseffecten daarvan opgevangen kunnen worden met behoud van leefbaarheid, bereikbaarheid en veiligheid. Het mobiliteitsonderzoek

¹² Suggesties voor indicatoren zijn: toegankelijke openbare ruimte voor mensen met een beperking; afstand tot voorzieningen voor kwetsbare groepen; omvang voorzieningenniveau kwetsbare groepen; ruimte/ondersteuning voor buurthuis/ontmoetingsplekken voor kwetsbare groepen; woonvormen/passende woningen voor kwetsbare groepen; sociale spreiding van kwetsbare groepen; nabijheid geschikte banen voor personen met lage inkomens en praktijkopgeleiden en ruimte groei voor ondernemerschap kwetsbare groepen.

¹³ Denk verder aan (aanvullende) maatregelen zoals zorgaanbod uitbreiden, afstand tot groen verminderen, sociale spreiding van diverse typen bewoners, vastgesteld beleid voor sociale cohesie, versterken van wijk – en gemeenschapshuizen. De VNG Handreiking: ‘De Global Goals in het gemeentelijk beleid’ kan behulpzaam zijn: <https://vng.nl/sites/default/files/2020-04/handreiking-global-goals-in-het-gemeentelijk-beleid-2020.pdf>.

¹⁴ Zie ook de zienswijze van Straat consulaat – belangenorganisatie dakloze mensen.

is zeer gedegen en laat goed zien dat dat doel kan worden bereikt door per vervoerswijze aangepaste en samenhangende netwerken te realiseren.

De Commissie constateert op basis van de conclusie uit de netwerkanalyses dat naast de genoemde netwerken nog een groot pakket aan andere maatregelen nodig is om de mobiliteitsambities te bereiken. Naast passende infrastructuur zijn ook mensgerichte en organisatorische maatregelen nodig om duurzame mobiliteit te bereiken. Bovendien vraagt naast personenmobiliteit ook vrachtverkeer hierbij de aandacht.

De Commissie beveelt aan om de Netwerkstrategie 2040 te vertalen naar een concreet maatregelenplan met een beschrijving van de partners in de uitvoering. Geef daarbij bijzondere aandacht aan het faciliteren van stadsdistributie¹⁵, parkeerbeleid en – maatregelen, verkeersmanagement en gedragsbeïnvloeding.

Parkeren

Het autobezit, autogebruik en parkeerdruk zijn in grote delen van Den Haag, zoals Zuid-West, aanzienlijk te noemen. Voor het bereiken van de korte- en langetermijndoelen is het van belang dat een sterke sturing op het parkeren plaatsvindt. In het OER en de Netwerkstrategie 2040 wordt het (fiets)parkeren terecht als strategisch instrument voor duurzame mobiliteit genoemd, maar komen acties/maatregelen voor dit instrument pas op termijn in beeld.

De Commissie beveelt daarom aan om maatregelen rond parkeerbeleid, parkeernormering, parkeergunningen, (bewaakte) fietsparkeervoorzieningen en fietsbewegwijzering een hogere prioriteit te geven. Ga na of de resultaten daarvan de Netwerkstrategie 2040 en het OER beïnvloeden.

4.2 Uitwerking en monitoringsplan

Monitoringsplan

De Commissie heeft voor de verdere uitwerking en het monitoringsplan de volgende aanbevelingen:

- Geef aan hoe de gebiedsvisies, thematische programma's en omgevingsplannen weer samen komen zodat er voldoende sprake is van samenhang en balans. Beschrijf hoe de ambities van de visie gehaald worden. Beperk zoveel als mogelijk de onderzoekslast bij de verschillende visies, programma's en plannen.
- Voeg meer sociale indicatoren toe aan het monitoringsplan (mede afhankelijk van de suggesties van een samengestelde focus- of klankbordgroep). Zie hieronder.

Aanbevelingen participatie in uitwerking en monitoring

De gemeente heeft bij het opstellen van de omgevingsvisie serieus werk gemaakt van de participatie. De Commissie beveelt aan om hiermee door te gaan in de vervolgotrajecten. Dit kan ook de betrokkenheid en medewerking van bewoners, overheden en bedrijven bij de uitvoering van projecten vergroten.

¹⁵ Zie ook zienswijze 67, die ingaat op stadsdistributie.

De Commissie heeft enkele aanbevelingen:

- Maak participatie nadrukkelijk onderdeel van het monitoringsplan. Denk dan aan een bewonersbelevingsonderzoek. Eerdere tips hiervoor zijn gegeven in NRD-advies.¹¹ Het is daarbij belangrijk om de participatie breed in te zetten met bewoners en bedrijven en andere belanghebbenden. Overweeg daarnaast om een focusgroep of klankbordgroep samen te stellen met bewoners, die een goede afspiegeling zijn van de gemeente (inclusief kwetsbare personen), en belangenorganisaties en bedrijven uit de acht verschillende stadsdelen.¹⁶
- Laat de focusgroep of klankbordgroep suggesties geven voor sociaaleconomische indicatoren voor in het monitoringsplan.¹⁷
- Neem nadrukkelijk maatregelen/voorwaarden op rondom participatiemethoden als handreiking aan de collega's binnen de gemeente Den Haag.¹⁸
- Laat zien wat er met de inbreng van bewoners is gedaan om de herkenning te vergroten. In de visie is dit al deels gedaan. Uit de vijf bewegingen¹⁹ in de visie had duidelijker kunnen blijken dat er aandacht is voor wensen van bewoners, zoals 'voldoende en betaalbare woningen, gezondheid en veiligheid'²⁰.

¹⁶ Dit sluit ook aan bij de zienswijzen van Gemeenschappelijke Scheveningse Bewonersorganisaties en Wijkoverleg Statenkwartier, waarin gepleit wordt voor een 'permanent forum per stadsdeel'.

¹⁷ De suggesties zijn afhankelijk van de klankbordgroep. De Commissie geeft een aantal voorbeelden: ervaring van toegankelijke publieke ruimte, passende woning, passend werk, groene ontmoetingsplekken, buurtgevoel, goed voorzieningenniveau, verkeersveiligheid, een sociaal netwerk om zich heen, ondersteuning vanuit de gemeente.

¹⁸ Zoals het door de Gemeenteraad recent vastgestelde participatiebeleid, en de Leer- en Onderzoeksagenda Participatie.

¹⁹ Thuis in een Divers Den Haag; Ruimte voor groen en water; Verstedelijking en bereikbaarheid in samenhang; Ruimte voor kennis en kunde; Basissystemen op orde.

²⁰ De zienswijze van Wijkberaad Mariahoeve beveelt aan 'gezond en veilig' als zesde beweging op te nemen.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

drs. Tim Artz

ing. Ben Peters

ir. Maarten Schäffner

Marianne Schuerhoff MSc (secretaris)

drs. Sanne Vermeulen

ir. Harry Webers (voorzitter)

dr. Fred Woudenberg

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Omgevingsvisie Den Haag.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor projecten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een milieueffectrapport (MER) vereist zijn. Uit [Bijlage V van het Omgevingsbesluit](#) onder de Omgevingswet volgt om welke projecten het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om het project J11, "Stedelijk ontwikkelingsproject met inbegrip van de bouw van winkelcentra en de aanleg van parkeerterreinen". Een MER is ook nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven. Daarom wordt een plan-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Gemeenteraad van Den Haag.

Initiatiefnemer besluit

College van burgemeester en wethouders van de gemeente Den Haag.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen en adviezen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 19 maart 2025 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissierner.nl projectnummer [3626](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e info@commissiener.nl
w commissiener.nl

